

خیر ببینی یعنی چه؟

حجت الاسلام والمسلمین حسین ابراهیمی

دعاهای بزرگ‌ترها و قدیمی‌ها همیشه آمیخته با درس‌ها و حکمت‌های فراوان است. یکی از این دعاهای پرتکرار در زبان قدیمی‌ها، این است که می‌گویند: «جوان! خیر ببینی». گاهی شاید برای نسل‌های بعدی، این جملات حتی مفهوم مشخصی هم نداشته باشد که کلمه خیر به چه چیزی اطلاق می‌شود و خیر دیدن یعنی چه؟

باهمین انگیزه و بهانه می‌خواهیم سراغ یکی از حکمت‌های زیبای نهج‌البلاغه برویم، جایی که امیرالمؤمنین علی^(ع) معنای خیر و خیر دیدن را تشریح می‌کنند.

در حکمت ۹۴ نهج‌البلاغه آمده است:

وَسُئِلَ عَنِ الْخَيْرِ مَا هُوَ؟ فَقَالَ لَيْسَ الْخَيْرُ أَنْ يَكُنَّ مَالُكَ وَوَلَدُكَ، وَ لَكِنَّ الْخَيْرَ أَنْ يَكُنَّ عِلْمُكَ وَأَنْ يَعْظُمَ جَلْمُكَ وَأَنْ تُبَاهِيَ النَّاسَ بِعِيَادَةِ رَبِّكَ، فَإِنْ أَحْسَنْتَ حَيْدَتَا...وَأِنْ أَسَأْتَ اسْتَغْفَرْتَ!...وَلَا خَيْرَ فِي الدُّنْيَا إِلَّا لِلرَّجُلَيْنِ، رَجُلٌ أَذْنَبَ ذُنُوبًا فَهُوَ يَتَذَكَّرُهَا بِالتَّوْبَةِ، وَ رَجُلٌ يُسَارِعُ فِي الْخَيْرَاتِ، هُنكَامِ، که از او پرسیدند خیر چیست،

چنین فرمود: خیر آن نیست که مالت فراوان یا فرزندان بسیار باشند، بلکه خیر آن است که علمت افزون و بردباری‌ات بسیار باشد و اگر بر مردم می‌بالی، بالیدن و افتخار کردنت به پرستش پروردگارت باشد. پس اگر نیکی کنی، خدای را سپاس گویی و اگر بدی کنی، از او آمرزش خواهی.

در این جهان خیری نیست، مگر برای دو فرد: کسی که گناهی می‌کند و با توبه، جبرانش می‌کند و کسی که برای کارهای خیر می‌شتابد.

در این روایت آمده است از حضرت سؤال شد که خیر چیست.

اولین چیزی که درگام‌اول از خیر، ممکن است به ذهن ما بیاید، مال و منال یا خانواده و فرزند داشتن است، درحالی‌که این‌ها هم به تنهایی خیر محسوب نمی‌شود، چون ممکن است کسی ثروتمند باشد اما خیرش به دیگران نرسد و اهل دستگیری از فقرا و نیازمندان و توجه به دیگران نباشد یا کسی فرزندان زیادی داشته باشد، اما فرزندان او منشأ خیر و دعای خیر برای او و پدر و مادرشان نباشند اما حضرت می‌فرمایند اگر کسی در زندگی به فهم و شعور و درک و علم نافی رسیده باشد، این خودش خیر و منشأ خیرات است. اگر در زندگی انسان صبوری باشد، این موجب رسیدن به بزرگی هاست و تنها چیزی که می‌تواند موجب مباحات باشد، عبادت و بندگی خداست که البته بنده خدا هیچ‌گاه اهل تکبر و فخرفروشی نیست اما مباحات به عبادت، به آن معناست که خدا را شاکر باشد که چنین نعمتی را به او داده است و از گناهانش استغفار کند.

در انتهای این روایت، حضرت امیر^(ع) صریح‌تر اهل خیر در دنیا را معرفی می‌کنند؛ گروه اول کسانی که پیوسته دنبال جبران گناهانشان هستند و اگرچه همه گاهی گناهانی می‌کنیم، آن‌ها به راستی اهل توبه و بازگشت به سمت خدا هستند که این گروه، اهل خیر هستند و گروه دوم، سبقت‌گیرندگان به سمت خیرات که به این مفهوم، در آیاتی از قرآن اشاره شده است.

در آیه ۱۴۸ سوره بقره فرمود: «فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ؛ به سمت نیکی‌ها و کارهای خیر از هم پیشی بگیرید».

در برخی روایات، معنای خیرات در این آیه تفسیر شده است. امام باقر^(ع) در یک روایت می‌فرمایند: «الْخَيْرَاتُ الْوَلَايَةُ، خیرات در این آیه، ولایت و دوستی ماست.» در روایت دیگری، امیرالمؤمنین علی^(ع) می‌فرمایند: خیرات در روایت هی‌ی الإسلام و الْوَلَايَةِ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْ إِلَيْهَا: اسلام وولایت است.پس به سوی خیرات بشتابید؛ یعنی به سوی اسلام و به سوی ولایت بشتابید.

البته شتافتن به سمت خوبی‌ها مصادیق زیادی می‌تواند داشته باشد اما چون اهل بیت^(ع) منبع خیر هستند، مصداق این شتاب به سمت خیرات، تلاش برای نزدیک شدن به آن‌ها در زندگی است.

در زیارت جامعه در این باره خطاب به اهل بیت^(ع) آمده است:

«إِنَّ ذِكْرَ الْخَيْرِ كُنْثَمٌ أَوَّلُهُ وَأَصْلُهُ وَ قُرْعُهُ وَ مُغْدَنُهُ وَ مَأْوَاهُ وَ مُنْتَهَاهُ: اگر از خوبی یاد شود، آغاز و ریشه و شاخه و سرچشمه و جایگاه نهایتش، شما هستید.

از صمیم قلب از خداوند بزرگ می‌خواهیم که ما را در طریق اسلام و اهل بیت و پیوسته در مسیر خوبی‌ها و خیرات قرار بدهد و این موفقیت را روزی همه ما کند، ان‌شاء...

اشارت

قبل از هر کاری ان‌شاء... بگویید

طیبه اشرفی! آموزه‌های دینی ما به شدت به تن دادن به مشیت الهی و راضی بودن به رضا و تقدیر خدای متعال، تأکید و سفارش کرده‌اند. قرآن کریم نیز در این باره توصیه دارد و در آیات ۲۳ و ۲۴ سوره مبارک کهف می‌فرماید: «هرگز در مورد چیزی مگوی که من آن را فردا انجام خواهم داد، مگر خداوند بخواهد و چون فراموش کنی، پروردگارت را به یاد آر و بگو: امید که پروردگارم، مرا به راهی که نزدیک‌تر از این به صواب است، هدایت کند».

روایات و توصیه‌های گفتری مصصومان^(ع) نیز در این باره به ما توصیه کرده و راه را نشانمان داده‌اند، چنان‌که پیامبر خدا^(ص) می‌فرماید: «نشانه کامل بودن ایمان بنده، این است که در هر کاری ان‌شاء... بگویید».

(کنزالعمال، ۵۶۴۸)

و از امیرالمؤمنین امام علی^(ع) است که فرموده‌اند: «سوگند به خدا- سوگندی که در آن مشیت خدا را استثنا می‌کنم- نفس خود را چنان ریاضت دهم که اگر برای خوراک خود به قرص نانی دست یابد، شادمان شود و از نان خورش به نمک قناعت کند».

(نهج‌البلاغه، الکتاب۴۵)

مولای متقیان^(ع) همچنین می‌فرمایند: «گروهی از یهود چیزی از پیامبر^(ص) پرسیدند، حضرت فرمودند: «فردا بیایید تا جوابتان را بدهم[و ان‌شاء... نگفت]»، پس تا چهل روز، از آمدن جبرئیل^(ع) نزد پیامبر^(ص) جلوگیری شد و پس از آن، بر پیامبر^(ص) فرود آمد و گفت: «هرگز در مورد چیزی مگوی که من آن را فردا انجام خواهم داد، مگر خداوند بخواهد و چون فراموش کنی، پروردگارت را به یاد آور و بگو: امید که پروردگارم، مرا به راهی که نزدیک‌تر از این به صواب است، هدایت کند»

(تفسیرالعیاشی، ۲/۱۴/۲۲۴)

روایات حتی تأکید می‌کنند اگر فراموش کردید در ابتدای کار ان‌شاء... بگویید، هر زمان یادتان آمد، آن را به زبان بیاورید. امام صادق^(ع) فرمودند: «اگر فراموش کردی «ان‌شاء...» بگویی و بعد یادت آمد، همان زمان که به یادت آمد، «ان‌شاء...» بگو.»

(تفسیرالعیاشی، ۲/۱۹/۳۲۵)

امام باقر^(ع) نیز می‌فرمایند: «هنگامی که خداوند عزوجل، آدم^(ع) را در بهشت جای داد، به او فرمود: «ای آدم! به این درخت، نزدیک نشو، حضرت آدم^(ع) گفت: باشد، ای پروردگار من! ولی ان‌شاء...» نگفت او به درخت، نزدیک شد و از آن خورد! لذا خداوند به پیامبرش^(ص) امر فرمود: درباره چیزی که می‌خواهی آن را فردا انجام دهی، نگوان را انجام می‌دهم، مگر اینکه بگویی ان‌شاء... و به یاد آر پروردگارت را اگر فراموش کردی، به اینکه ان‌شاء... بگویی، اگرچه پس از یک سال باشد».

(بحارالانوار، ج ۱۰۴، ص ۲۲۸، ج ۶۱)

ان‌شاء... گفتن در فرهنگ عرفی دینی ما دلایل متعدد دارد؛ نخست، بیان راضی بودن به رضا و مشیت خدا، یعنی اگر خدا بخواهد، این کار انجام می‌شود. دلیل دیگر، ابراز امیدواری به همراهی و جلب عنایت خداوند است، یعنی با گفتن ان‌شاء... خود را امیدوار به رحمت خدا در تحقق خواسته‌مان می‌دانیم، علاوه بر این، ان‌شاء... به کار، تمین و تبرک می‌دهد و همچنین مسیر اجابت را هموار می‌کند.

آشنایی با مفاهیم و معارف مناجات شعبانیه برپایه سیره علما و بزرگان

ارمغانی برای انسان‌سازی

گزارش

حمیده ذاکری! هرکدام از ماه‌های خدا برای خود نشانه‌ای دارند. ماه شعبان نیز با وجود اعیاد بزرگ و ولادت‌های مبارکش، مزین به مناجات شعبانیه است؛ دعایی که از امام علی^(ع) برای ما به یادگار مانده است و همه ائمه اطهار^(ع) به خواندن آن در ایام شعبان اهتمام داشته‌اند. علما و بزرگان دین نیز باتوجه به معارف عمیق این مناجات، تدبیر و تأمل در آن را بسیار توصیه کرده‌اند. امام خمینی^(ره) یکی از این عالمان بودند که دلبستگی بسیاری به این دعا داشتند. رهبر معظم انقلاب در یکی از سخنانشان در اردیبهشت ماه ۱۳۹۶ به این نکته اشاره کرده و فرموده‌اند: «بنده یک وقتی از امام بزرگوار سؤال کردم که در بین این دعاهای مأثور از اهل بیت^(ع)، شما بیشتر دل بسته کدام دعا هستید و به آن انس دارید؛ فرمودند مناجات شعبانیه و دعای کمیل. ایشان، این مرد عارف پخته عمل‌کننده در راه خدا، به این دو دعا توجه داشتند. ان‌شاء... که در این ایام باقی‌مانده، همه‌مان بتوانیم از این روزها استفاده کنیم و خودمان را در این وادی رحمت الهی به معنویت وارد کنیم و بهره ببریم؛ اصل این است». در ادامه، نگاهی به سیره سایر علما درباره این مناجات خواهیم انداخت.

آموزش صحبت کردن با خدا

رهبر معظم انقلاب در برخی صحبت‌هایشان، یکی از نشانه‌های عظمت ماه شعبان را مناجات شعبانیه دانسته‌اند و درباره بهره‌برداری از آن فرموده‌اند: «...این ماه‌ها فرصت بزرگی است -ماه شعبان، ماه رمضان- فرصت‌های بزرگی است. این دعاهایی که در این ماه‌ها وارد شده است، راه را برای ما باز می‌کند. من و شما اگر بخواهیم با خدای متعال حرف بزنیم و یک مطالبه‌ای داشته باشیم، یک چیزی را از خدا درخواست کنیم، حقیقتاً درست بلد نیستیم. این دعاها با بلیغ‌ترین زبان، یاد می‌دهند به ما که از خدای متعال چه بخواهیم و با خدا چه جوری حرف بزنیم. همین مناجات شریف شعبانیه، فقراتی که از اول تا آخر[این] دعا هست، هرکدام از این‌ها یک دریایی از معرفت است».

(بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۶/۴/۱۳۹۴)

دعای همه اولیا

امام خمینی^(ره) درباره این مناجات و اهمیت بهره‌برداری از آن فرموده‌اند: «در این ماه شعبان با «مناجات شعبانیه» -که از اول تا آخر این ماه دستور خواندن آن وارد شده- خدای تبارک و تعالی را هیچ مناجات کردید؟ و از مضامین عالی و آموزنده آن در ایمان و معرفت بیشتر، نسبت به مقام ربوبیت استفاده نمودید؟ درباره این دعا وارد شده که این مناجات حضرت امیر^(ع) و فرزندان آن حضرت است؛ با آن، خدا را می‌خوانده‌اند و کمتر دعا و مناجاتی دیده شده که درباره آن تعبیر شده باشد که همه ائمه^(ع) آن را می‌خوانده‌اند و با آن خدا را مناجات می‌کرده‌اند».

(جهاد اکبر یا مبارزه با نفس، صفحه ۲۳).

نسخه‌ای برای معرفت...

امام خمینی^(ره) درسخن‌دگیری در این زمینه فرموده‌اند: «این مناجات درحقیقت مقدمه‌ای جهت تنبه و آمادگی انسان برای پذیرش وظایف ماه مبارک رمضان می‌باشد و شاید برای این باشد که به انسان آگاه ملتفت، انگیزه روزه و ثمره پراز آن را تذکر دهد... ائمه طاهرين(علیهم السلام) بسیاری از مسائل را با لسان ادعیه بیان فرموده‌اند. لسان ادعیه با لسان‌های دیگری که آن بزرگواران داشتند و احکام را بیان می‌فرمودند، خیلی فرق دارد. اکثرا مسائل روحانی، مسائل ماوراءطبیعت، مسائل دقیق الهی و آنچه را مربوط به معرفه... است، با لسان ادعیه بیان فرموده‌اند، ولی ما ادعیه را تا آخر می‌خوانیم و متأسفانه به این معانی توجه نداریم».

(جهاداکبر یا مبارزه با نفس، صفحه ۲۳)

از ارمغان‌های آل‌محمد^(ص)

آیت... عباد... جوادی‌آملی بر این باور است که مناجات شعبانیه، به سبب معارف بلندی که در آن است، مناجات‌کبیر در میان مناجات‌هاست. در این مناجات، ما در محضر الهی، هم نیاز داریم و هم ناز داریم؛ مانند این کلام که از ائمه آموختیم و به خداوند می‌گوییم اگر از ما بررسی چراگناه کردی، ما هم می‌گوییم تو چرا نبخشدی؟ و یی همچنین تصریح می‌کند: تقریباً در تمام ادعیه‌ای که در طول سال مطرح است، مانند مناجات شعبانیه کم دیده می‌شود که انسان نخست از خداوند درخواست سیر به سوی او را داشته باشد. وقتی نزدیک شد، چون جای ندانست، با او مناجات کند. وقتی خیلی نزدیک شد، باید ساکت باشد تا خدا با او حرف بزند.

(آیت... جوادی‌آملی)

روشنا

رسول!...^(ص)؛ لَا تَحْقِرَنَّ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَإِنَّ صَغِيرَهُمْ عِنْدَ... کبیرُ

پیامبر خدا^(ص)؛ هرگز هیچ‌یک از مسلمانان را کوچک بشمار؛ زیرا کوچک آنان نیز، در نزد خداوند، بزرگ است. (تنبیه‌الخواطر، ج یک، ص ۳۱).

روزت را با سلام به امام زمانت شروع کن

متبرک و فوق‌العاده، میلاد امام زمان^(عج) است که به برکت آن می‌توانیم روزهایمان را بیشتر از قبل با یادایشان پیوند بزنیم و برای بهره‌برداری از این فرصت در اشارت‌ها و بشارت‌های ائمه اطهار^(ع)، تأمل و تدبیر کنیم، در فرصت این ماه مبارک، ما هم نقشه راهی برای نزدیک شدن به امام زمان^(عج)، طراحی و هر روز سعی کنیم یک قدم در این مسیر برداریم؛ قدم‌هایی در حد و اندازه خودمان و روزهایمان را با نام امام خاص، انتظار ما را می‌کشد تا به سراغش برویم و هدیهمخفی پروردگار درآید کنیم. ماه‌شعبان یکی از همین اوقات است که خداوند در روزها و شب‌ها و اوقات مختلفش، برای ما هدایای متعددی کنارگذاشته است. یکی از این هدایای

خواهیم کرد، به‌طور مثال اگر برای ما جهان، تنها مکانی است که از بدو تولد در گوشه‌ای از آن به‌سر می‌بریم، برای سالکان راه حق و بندگان خدا، جهان و هرچه در آن است، مانند یک جعبه‌بزرگ هدیه‌ای است خداوند=متعال تصویر از فیل در ذهن خود می‌ساخت. هرچند این روایت درباره ناشناخته‌ها و تعبیر متفاوت‌ما از آن باتوجه‌به‌مشاهده‌و تجربه‌اندک خودمان است، گاه با حضور هزاران منبع نور و دریافت نشانه‌ها و اشارت‌ها، بازهم درک ما از دنیای اطرافمان، هم ناقص و هم متفاوت است؛ به همین خاطر اگر ما بخواه‌ند درباره دنیا و جهان هستی تعریفی ارائه دهیم، با وجود شناختی که داریم، بازهم هرکدام بر حسب تجربه‌ها و دریافت‌هایمان تعریفی متفاوت را ارائه

این توصیه‌آیت... بهجت^(ره) بنویسید که گفتند: «تکان می‌خوری، بگو یا صاحب‌الزمان^(عج)، می‌نشینی بگو یا صاحب‌الزمان^(عج)، برمی‌خیزی بگو یا صاحب‌الزمان^(عج)، صبح که از خواب بیدار می‌شوی، مؤدب بایست و صحبت را با سلام به امام زمانت^(عج) شروع کن و بگو آقا جان! دستم به دامانت، خودت باری ام‌کن. شب که می‌خواهی بی‌مه امام زمانی... و خود امیرالمؤمنین^(ع) می‌فرموده‌اند: «در حیرت دوران غیبت فقط کسانی بر دین خود ثابت قدم می‌مانند که با روح یقین، مباشر و با مولا و صاحب‌خود مأنوس باشند».